

УДК 378.14:371.134:796]:37.035.6-057.874

А. В. ЛЕОНЕНКО

кандидат педагогічних наук, старший викладач
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка**ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

У статті обгрунтовано модель формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників. Розроблена модель складається із суб'єктного, цільового, змістово-процесуального та результативного блоків, ураховує положення особистісного, культурологічного, аксіологічного, компетентнісного підходів, реалізується поетапно та містить ціннісний, когнітивний та рефлексивно-оцінний етапи. Формування компонентів готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників (мотиваційно-особистісного, когнітивного та діяльнісного) здійснюється шляхом реалізації змісту навчання, методів, засобів і форм організації процесу підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: патріотизм, виховання, патріотичне виховання, фахова підготовка, готовність майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників.¹

На сьогодні важливим напрямом державної політики в галузі освіти є пошук дієвих шляхів з метою оптимізації патріотичного виховання учнівської молоді. Зважаючи на активізацію патріотичного виховання школярів у загальноосвітніх навчальних закладах, надзвичайно важливим є питання патріотичного виховання, в першу чергу, старшокласників, оскільки вони, досягнувши повноліття, стоять перед свідомим вибором подальшого життєвого та професійного шляху. Відтак важливо говорити про формування у старшокласників поваги до виконання конституційного обов'язку, захисту незалежності держави, громадянської активності, небайдужості, підтримки європейського напрямку розвитку України.

Значна роль у реалізації означеного процесу відводиться вчителю фізичної культури, оскільки патріотичне виховання тісно пов'язане з фізичним вихованням та фізичною культурою.

Різним аспектам досліджуваної проблеми присвячені наукові праці, у яких: обгрунтовано специфіку патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів (О. Абрамчук), військовослужбовців строкової служби Збройних сил України (А. Афанасьєв, Ю. Красильник), майбутніх офіцерів внутрішніх військ (В. Дзюба) та офіцерів запасу (Я. Зорій), курсантів (Р. Кутовий, А. Тарасюк), майбутніх офіцерів-прикордонників (В. Мірошніченко), дітей та учнівської молоді (І. Бех, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, О. Гончаренко, В. Кіндрат, С. Оришко, Ю. Руденко, Т. Чорна), молодших школярів (О. Коркішко), старшокласників (Р. Петронгов-

ський), майбутніх учителів фізичної культури в позааудиторній діяльності педагогічних університетів (О. Онопрієнко).

Надзвичайну цінність також становлять наукові розвідки, у яких розкрито традиції національного фізичного виховання (О. Вацеба, О. Лях-Породько, В. Пилат, Є. Приступа, Т. Самотулка, А. Цьось та ін.).

Мета статті – теоретично обґрунтувати модель формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників.

В українській педагогіці поняття “готовність до патріотичного виховання” розглядається у безпосередньому зв’язку з професійною культурою вчителя, яка, на думку дослідників, є інтегральною якістю особистості педагога, узагальненим показником професійної компетентності вчителя і метою професійного самовдосконалення [8].

Аналіз психолого-педагогічних і методичних праць, практичного досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури сприяли розробленню структурно-функціональної моделі процесу формування готовності майбутніх фахівців з фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників. Модель (від лат. *modulus* – міра, зразок) – це схема зображення чи опис якогось явища або процесу в природі й суспільстві [10].

У процесі розроблення моделі було враховано два аспекти: 1) сукупність вимог, які висуває до організації навчального процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури сучасна педагогічна наука; 2) система соціальних вимог до вчителя фізичної культури з високим рівнем готовності до патріотичного виховання старшокласників. У структурі розробленої моделі виокремлюємо чотири блоки: суб’єктний, цільовий, змістово-процесуальний та результативний (рис. 1).

До суб’єктного блоку належать суб’єкти педагогічної взаємодії – майбутній учитель фізичної культури – викладач – реальний учитель фізичної культури. Діяльність суб’єктів педагогічної взаємодії спрямована на особистість старшокласника.

До цільового блоку належать:

- мета – формувати готовність майбутнього вчителя до патріотичного виховання старшокласників;
- завдання – формувати у майбутнього вчителя фізичної культури вольові якості, патріотичні переконання, знання, уміння та навички, необхідні для патріотичного виховання старшокласників.

Структурно до цільового блоку належать також методологічні підходи та принципи. Методологічний підхід розглядаємо як стратегію, що базується на основних положеннях відповідної теорії та визначає напрями пошуку стосовно предмета дослідження [9].

Мета, завдання, методологічні принципи та прийоми підпорядковуються соціальному замовленню на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників та освітньо-кваліфікаційній характеристиці спеціальності 6.010201 “Фізичне виховання”.

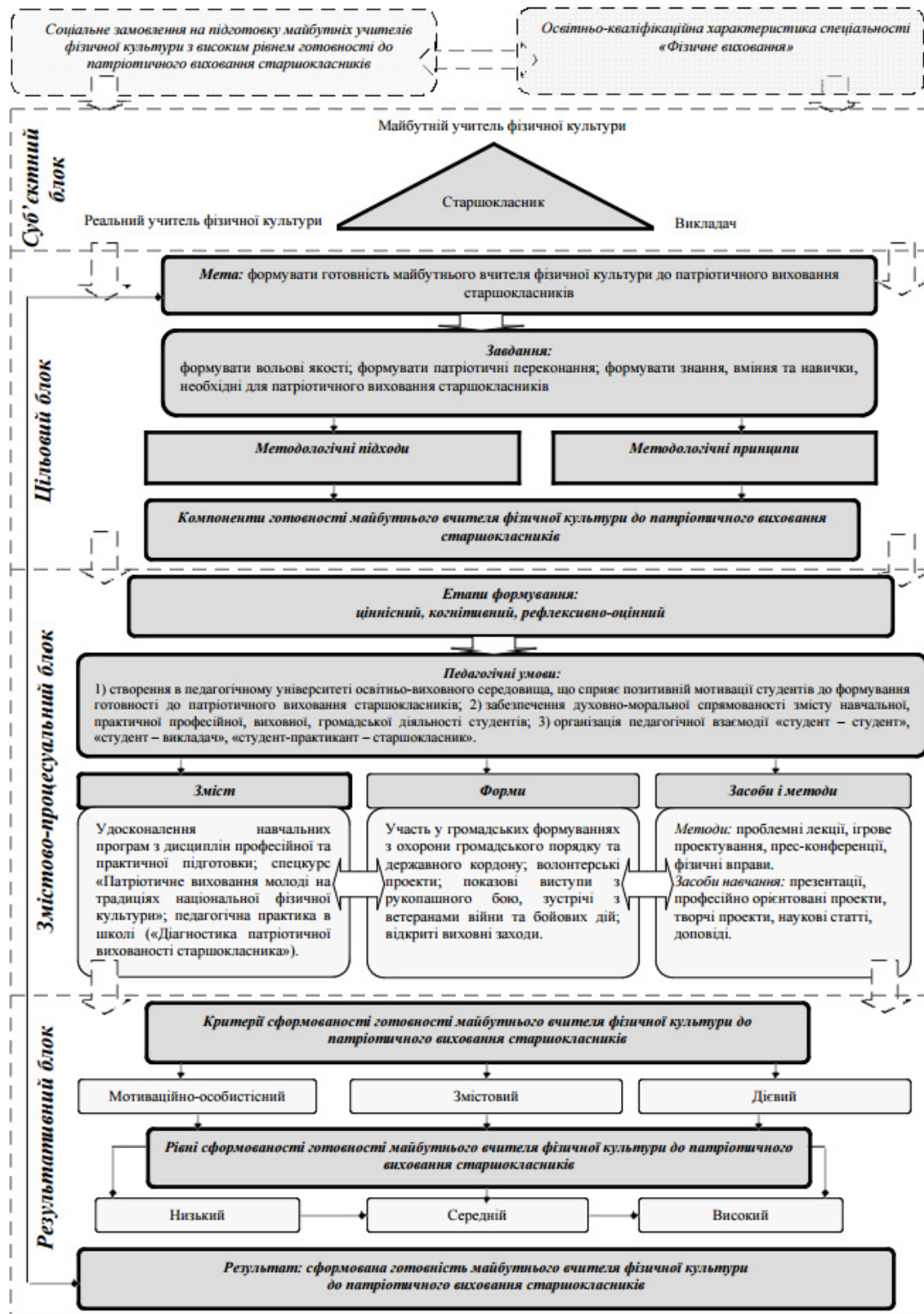

Рис. 1. Модель формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників

Вибір особистісного підходу як одного з основних у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшо-

класників обґрунтовуємо тим, що, як наголошує І. Бех [2], особистісно зорієнтоване виховання – це утвердження людини як найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети. Таким чином, особистісний підхід сприяє розвитку особистості кожного вихованця та надає можливість формувати в учнів патріотичні почуття, любов до свого народу, усвідомлення громадянського обов'язку, готовності відстоювати інтереси Батьківщини.

Реалізація компетентнісного підходу передбачає високий рівень і результативність підготовки фахівця; сприяє забезпеченню духовно-моральної спрямованості змісту навчальної, практичної професійної, виховної, громадської діяльності студентів; посилює професійну орієнтацію підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників; забезпечує спроможність майбутнього вчителя фізичної культури відповідати новим запитам сучасного ринку праці, створює умови для забезпечення орієнтації навчальних програм на особистість студента.

Культурологічний підхід важливий при розробленні гуманістичних засад педагогіки, оскільки її основоположна ідея людиноцентризму передбачає цінність людини як особистості, ґрунтується на визнанні її прав на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей [3]. У контексті досліджуваної проблеми культурологічний підхід передбачає вивчення складових національної культури особистості, поглиблення знань про звичаї й традиції рідного народу в галузі національної фізичної культури.

Вагомою для дослідження є позиція В. Крижка [4] щодо пріоритетності ціннісного смислу людського життя в усіх його функціональних виявах й визначення освіти як органічної частини духовного життя суспільства. Відповідно до цієї позиції важливою є професійна підготовка вчителів фізичної культури на засадах аксіологічного підходу. Як наголошує В. Крижко, саме аксіологічний підхід як “філософсько-педагогічна стратегія” показує шляхи розвитку професійного мистецтва, використання педагогічних ресурсів для розвитку особистості й проектує перспективи вдосконалення системи освіти. Аксіологічний підхід передбачає виховання загальнолюдських і культурних цінностей особистості, провідними з яких є цінність життя людини, фізичне і моральне здоров'я, цінності моральних відносин. Таким чином, завдяки аксіологічному підходу зміст освіти базується на єдності процесу навчання і виховання, загальнолюдської та національної культур.

Реалізація мети та завдань формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників здійснювалася протягом трьох послідовних етапів: ціннісного, когнітивного, рефлексивно-оцінного. Структурно ці етапи відображають змістово-процесуальний блок моделі.

Ціннісний етап передбачав формування у студентів ціннісного ставлення до патріотичного виховання. Завдання ціннісного етапу формування

готовності майбутнього вчителя до патріотичного виховання старшокласників – визначення мотивів патріотично-виховної роботи зі старшокласниками; удосконалення особистісних якостей для реалізації власних виховних можливостей з позицій учителя фізичної культури.

Виокремлений етап передбачав такі форми роботи студентів, як самостійна та науково-дослідна робота, позааудиторна діяльність. Відповідно до навчального плану практична підготовка студентів передбачала написання курсових робіт з теорії та методики фізичного виховання у VII семестрі.

У процесі реалізації ціннісного етапу формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників важливим було оволодіння студентами такими вміннями: удосконалення особистісних якостей шляхом участі в позааудиторній діяльності та активізації науково-дослідної та самостійної роботи.

Когнітивний етап. Мета – формування у студентів усвідомлення важливості патріотичного виховання; ознайомлення їх із сутністю та змістом, формами, методами, принципами патріотичного виховання, збагачення власного досвіду з метою ознайомлення студентів з навчальною та виховною педагогічною діяльністю. Завдання – ознайомлення студентів із сутністю, змістом та структурою патріотичного виховання в системі середньої освіти.

Основною формою діяльності, яка забезпечує виховання особистості студента, становлення його професіоналізму, є різні види навчальних занять. Тут відбувається виховний вплив на свідомість і волю студентів, з одного боку, через зміст навчального матеріалу, з іншого – через орієнтування студентів на навчальну працю і передусім через морально-духовний потенціал викладача [5].

З огляду на це на когнітивному етапі формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників робота зі студентами передбачала такі форми: лекційний виклад матеріалу викладачем, презентації (дисципліни “Вступ до спеціальності”, “Теорія та методика фізичного виховання”, “Організація та методика спортивно-масової роботи”, “Рухливі ігри з методикою викладання”, “Професійна діяльність у сфері фізичного виховання” за рахунок введення додаткових тематичних блоків до їх змісту та спецкурс “Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури”).

Варто наголосити, що, організовуючи навчальну діяльність, педагог має внутрішньо проектувати її на процес формування особистості з погляду завдань усебічного, гармонійного виховання: якою мірою навчальний матеріал сприятиме формуванню наукового світогляду студентів; яким чином спеціально організована пізнавальна діяльність студентів впливатиме на їх інтелектуальний розвиток, чи допоможе вона оволодінню методами самостійної пізнавальної праці; як засвоєний навчальний матеріал сприятиме становленню професіоналізму майбутнього фахівця; як впливатиме

зміст навчального матеріалу на формування почуттів, переконань, естетичних смаків, морально-духовних цінностей та ін. [5].

На когнітивному етапі важливим було оволодіння студентами такими вміннями:

- аналізувати науково-педагогічну літературу з проблеми патріотичного виховання молодого покоління в діяльності вчителя фізичної культури;
- визначати роль патріотичного виховання в системі фізичної культури;
- спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід роботи викладачів з метою вдосконалення власної педагогічної майстерності;
- засвоювати теоретичний матеріал з метою збагачення суми знань про сутність, зміст та методи патріотичного виховання старшокласників.

Рефлексивно-оцінний етап. Мета – діяльність студентів, спрямована на їх залучення до навчально-виховного процесу за рахунок активності на практичних заняттях та проходження педагогічної практики. Наприкінці кожного навчального семестру студенти виконують обов'язкову навчальну програму: “Нормативи фізичної та спеціально-прикладної підготовки студентів”.

Завдання: активізація діяльності студентів на практичних заняттях з дисциплін “Вступ до спеціальності”, “Теорія та методика фізичного виховання”, “Організація та методика спортивно-масової роботи”, “Рухливі ігри з методикою викладання”, “Професійна діяльність у сфері фізичного виховання” та спецкурсу “Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури”; орієнтування студентів на практичну діяльність на місці вчителя фізичної культури в період педагогічної практики [6; 7].

Застосовувалися такі форми роботи зі студентами: диспути, бесіди, вікторини, опитування, підготовка презентацій, проектів, творчих та показових робіт. Також широко застосовувалися такі форми роботи зі студентами: організаційна, колективна, індивідуальна. Доречно наголосити, що успішність проходження педагогічної практики є комплексним показником професійної готовності студента до діяльності вчителя.

Успішність визначалася трьома рівнями: рівень сформованості професійно-педагогічних знань, умінь і навичок; рівень осмислення студентами своєї підготовленості до практичної діяльності, визначення чіткої мети, завдань та змісту; рівень професійної спрямованості майбутніх учителів, їх свідомої активності, сформованості інтересу до проведення виховних і спортивно-масових заходів, відповідальне ставлення до виконуваної роботи [1].

У процесі реалізації рефлексивно-оцінного етапу формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників важливим було оволодіння студентами такими вміннями:

- планувати патріотично-виховну роботу з учнями в урочній, позаурочній та позашкільній діяльності;

- розробляти плани-конспекти, сценарії позакласних виховних заходів;
- створювати проекти, творчі роботи з метою реалізації патріотично-виховного впливу на особистість учня.

Патріотичне виховання майбутнього вчителя фізичної культури здійснювалося за такими напрямками:

- державним – базується на забезпеченні з боку держави системи військово-патріотичного виховання;
- соціальним – ґрунтується на засвоєнні норм моралі та їх дотриманні; орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;
- психолого-педагогічним – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, їх урахуванні у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду військово-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;
- правовим – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Методами патріотичного виховання є:

- переконання – формування впевненості в суспільній корисності діяльності з підготовки до захисту Вітчизни;
- стимулювання – реалізується в різноманітних формах заохочення та змагання;
- особистий приклад – діяльність тренера-викладача, який має бути взірцем для молоді та повинен забезпечити педагогічні вимоги, вміє дати доручення і перевірити його виконання;
- самопідготовка – процес активного формування і самовдосконалення, виховання почуття патріотизму, яке реалізується шляхом самозобов'язання, самостійного навчання та самоконтролю.

Формами патріотичного виховання є: лекції, бесіди, розповіді, екскурсії до музеїв, установ, підприємств, вищих навчальних закладів, зустрічі з ветеранами війни, праці та військової служби, походи по місцях бойової слави, пошукова робота, участь у роботі клубів та гуртків фізично-патріотичного спрямування, громадських об'єднань, організацій сприяння прикордонній службі тощо.

Результативний блок моделі відображає оцінювання результатів процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників та охоплює критерії (мотиваційно-особистісний, змістовий, дієвий) з відповідними показниками, що в комплексі характеризують три рівні сформованості такої готовності: низький, середній, високий.

При дотриманні виокремлених підходів, повноцінному забезпеченні обґрунтованих педагогічних умов комплексом відповідних методів і форм

результат реалізації елементів моделі вбачаємо у сформованості у майбутніх учителів фізичної культури готовності до патріотичного виховання старшокласників.

Висновки. Вивчення теорії і практики підготовки майбутнього вчителя фізичної культури засвідчує, що реалізувати соціальне замовлення на підготовку вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників можливе за умови вдосконалення змісту такої підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. На цій основі автором розроблено та науково обґрунтовано модель формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників. Перспективним вважаємо розгляд питання удосконалення навчально-методичного забезпечення фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури відповідно до зміни освітніх стандартів.

Список використаної літератури

1. Балахнічова Г. Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури : навч. – метод. матеріали для студентів випускних курсів ін-тів фіз. культури / Г. Балахнічова, Л. Заремба. – Луцьк : РВВ Вежа, 2004. – 82 с.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук. – метод посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К. : Грамота, 2007. – 576 с.
4. Крижко В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою : навч. посібник / В. Крижко. – К. : Освіта України, 2005. – 440 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
6. Леоненко А. В. Дидактичне та навчально-методичне забезпечення фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників / А. В. Леоненко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : педагогіка і психологія : зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45.– Ч. 2. – С.174–182.
7. Леоненко А. В. Запровадження спецкурсу “Патріотичне виховання молоді на традиціях національної фізичної культури” у процес фахової підготовки майбутнього вчителя / А. В. Леоненко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кіровоград, 2014. – С. 406–414.
8. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навчально-методичний посібник / авт. кол. : І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 240 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2000. – 544 с.
10. Шарафеева А. Б. Оценка физкультурно-рекреационной компетентности будущего специалиста по физической культуре / А. Б. Шарафеева // Вестник Томского государственного университета. – 2013. - № 370. – С. 144–147.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2015.

Леоненко А. В. Обоснование модели формирования готовности будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию старшеклассников

В статье обоснована модель формирования готовности будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию старшеклассников. Разработанная модель состоит из субъектного, целевого, содержательно-процессуального и результативного блоков, учитывает положения личностного, культурологического, ак-

сиологического, компетентностного подходов, реализуется поэтапно и включает ценностный, когнитивный и рефлексивно-оценочный этапы. Формирование компонентов готовности будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию старшеклассников (мотивационно-личностного, когнитивного и деятельностного) осуществляется путем реализации содержания обучения, методов, средств и форм организации процесса подготовки будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: патриотизм, воспитание, патриотическое воспитание, профессиональная подготовка, готовность будущего учителя физической культуры к патриотическому воспитанию старшеклассников.

Leonenko A. The model of Forming the Future Physical Education Teachers' Readiness for Patriotic Education of Senior Pupils

The model of forming the future physical education teachers' readiness for patriotic education of senior pupils was theoretically grounded and implemented. The model contains such blocks as subjects, purposes, content and activity, results. It takes into account the concepts of personal, cultural, axiological, competence approaches and is realized according to the following stages: motivational, cognitive and reflexive, each of them having its own content, forms, and methods. Implementing the model results in formed future physical education teachers' readiness for patriotic education of senior pupils. Based on the results of the research work, educational and methodical complex that promotes the development of future physical education teachers' readiness for patriotic education of senior pupils was worked out and implemented.

The study of the theory and practice of preparation of future teacher of physical culture shows that to realize a social order for the training of teachers of physical culture to the patriotic education of senior pupils is possible under condition of improvement of the content of such training in higher pedagogical educational institution. On this basis, the author developed and scientifically grounded model of formation of readiness of future teacher of physical culture to the patriotic education of high school students.

The model of formation of readiness of future teacher of physical culture to the patriotic education of senior pupils is an abstract theoretical construction that operates according to social demand, the educational and qualification requirements of the specialization, subject to the problems of forming of future physical culture teachers qualities, patriotic beliefs, knowledge, abilities and skills necessary for patriotic education of senior pupils.

Key words: patriotism, education, patriotic education, professional training, future physical education teacher readiness for patriotic education of senior pupils.